

Список використаних джерел:

1. Галушинський М. Народня освіта й виховання народу. Методи й цілі / М. Галушинський. – Львів: З друкарні Ставропігійського інституту, 1920. – 34 с.
2. Ясінчук Л. Фінансові потреби Р.Ш. та внутрішня позичка / Л. Ясінчук // Рідна школа. – 1934. – 1 березня. – С. 49-52.
3. Терлецький О. «Рідна школа» і наша суспільність / О. Терлецький // Рідна школа. – 1927. – 1 січня. – С. 1-3.
4. Ступарик Б. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772-1939 рр.) / Б. Ступарик, В. Моцюк. – Коломия: Вік, 1995. – 173 с.
5. Грицюк Ф. Українська школа в контексті етнополітики міжвоєнної Польщі: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.05 «Етнологія» / Ф. Ф. Грицюк. – К., 1998. – 23 с.
6. Герасимович І. На тривогу ! Основи української нації zagrożені / І. Герасимович. – Львів: Накл. «Рідної Школи» у Львові, 1929. – 152 с.
7. Державний архів Львівської області. – Ф. 1. – Оп. 51. – Спр. 28.
8. Кооперативний тиждень «Рідної школи» // Господарсько-кооперативний часопис. – Львів, 1925. – № 15. – С. 11.

Григорук Н.А.

*кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ЕТНОГЕНЕЗ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ МИКОЛИ ЧУБАТОГО

Професор Микола Чубатий досліджував питання етногенезу українського народу у працях «До питання про початки української нації» [1], «Ще дещо про початки українського народу» [2], «Київська Русь в нових советських та польських дослідах» [3] та особливо у монографії «Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй» [4].

У цій праці автор аргументовано доводить безпідставність тверджень радянської історіографії про Київську Русь як «колиску трьох братніх народів» з єдиною давньоруською народністю, мовою та культурою. У ній М. Чубатий, спираючись на джерела та досягнення української історіографії, зокрема М. Грушевського, робить важливі висновки:

1. Три східнослов'янських народи, згодом нації – українська, російська та білоруська, окремо формувалися з етнічного субстрату того населення, яке проживало на нинішніх територіях цих трьох націй принаймні від епохи неоліту. Археологія обґрунтовує, що рідко у світі траплялася впродовж тисяч років така стабільність населення [4, с. 132].

2. У самостійному формуванні кожної з трьох східнослов'янських націй мали вплив три фактори: а) географічна будова східноєвропейського простору; б) зв'язки населення того простору з сусідами; в) відмінність їх етнічних субстратів від передісторичних часів [4, с. 132].

3. Вагомим чинником, який відіграв чималу роль у формуванні трьох східнослов'янських націй, була східноєвропейська система рік, зокрема Дніпра, Волги, Дністра, Дону та балтійських рік Двіни і Німану [4, с. 132].

4. Найраніше з трьох східнослов'янських народів почав формуватися народ русинів-українців на просторі степової та лісостепової смуги на північ від Чорного моря, по обидва боки середнього та нижнього Дніпра. Прапредками етнічного субстрату, з якого сформувався український народ, було населення трипільської культури, яке жило на середньому Подніпров'ї від часів неоліту і створило тут рільничо-скотарську цивілізацію вже на переломі III та II тисячоліть до нашої ери [4, с. 132–133].

5. Вперше як одноетнічний слов'янізований масив на історичній арені в VI ст. були предки українців під назвою антів, розселених майже на тих самих просторах чорноморського степу та лісостепу, що їх сьогодні займає український народ. Культура антів мала, з одного боку, ознаки старого трипільського населення, а з другого – ознаки історичних русинів-українців [4, с. 133].

6. Князь полян Кий, збудувавши укріплення проти степовиків, заснував Київ (близько 560 р.) і дав початок першому державному організмові українського народу, а впродовж VII та VIII ст. творились інші державні організми на землях антів: Озівська або Тмутароканська Русь на південному Сході та Дулібський Союз на західних антських землях [4, с. 133–134].

7. Не підлягає сумніву, що Київська Русь, як державний організм, створений антськими слов'янами, – це початок історичних часів українського народу [4, с. 45].

8. У кінці VIII ст. з'явилася перша назва Русь (мабуть, аланського походження), яка стосувалася Тмутароканської Русі; невдовзі ця назва перейшла до Київської або Полянської Русі. Можливо, що й перші варязькі загони, що у VIII ст. прибували на землі антів, мали назву «руотсі» – руси [4, с. 134].

9. Дещо пізніше почав формуватися етнічний масив сучасного білоруського народу у західній частині смуги суцільного лісу у верхів'ї та середині Двіни і Німану, а також верхів'ї Дніпра. Культура цих слов'ян була нижчою від культури антських слов'ян степової і лісостепової смуги [4, с. 134].

10. З нинішніх трьох східнослов'янських народів хронологічно останнім став формуватися російський народ, названий в українській мові також московським. Етнічним субстратом нинішніх росіян стало фінське населення, яке досить рано прибуло у верхів'я Волги та системи її приток із Середньої Азії. Фінське населення проживало у східній частині смуги суцільного лісу вже від неолітичних часів, займаючись мисливством і ведучи примітивне життя впродовж багатьох століть, в той час коли в степовій та лісостеповій смугах півдня процвітала порівняно висока цивілізація [4, с. 135].

11. В середині XI ст. український народ був уже сформований [4, с. 136].

12. Поняття «земля» у правових творах тих часів та у літописах тотожне поняттю держава [4, с. 138].

13. У другій половині XII ст. у верхів'ях Волги Володимирсько-Суздальська держава була політично, економічно та духовно так далеко відчужена від Київської Русі, що її важко вважати за частину Руської землі. На

переломі XII та XIII ст. там утворився новий суздальсько-володимирський народ, що став ядром московського або російського народу [4, с. 139].

14. Створена в Радянському Союзі теорія про існування «єдиного прарусського народу» впродовж IX–XI ст. на всій території Руської держави, як єдина доктрина щодо формації трьох східнослов'янських народів, позбавлена будь-якої наукової підстави [4, с. 140].

Отже, важливий внесок М. Чубатого у висвітлення етногенезу українського народу полягає в тому що, він відкинув існуючі ще від кінця XVIII ст. російські схеми історії Київської Русі, які розглядали Русь у контексті виключно російської історичної спадщини, аналогічно вчений підійшов і до радянської схеми, яка розглядала Київську Русь як «спільну колицу» трьох народів – росіян, українців і білорусів. Погоджуючись в головних висновках з М. Грушевським, який розглядав Київську Русь IX–XIII ст. як першу форму української державності, М. Чубатий побудував власну концепцію, де княжа Русь-Україна трактувалася у контексті: формування трьох східнослов'янських націй. Монографія М. Чубатого «Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй» залишиться фундаментальною працею, де реконструйовано тисячолітню історію України, відтворено своєрідність її історичного шляху.

Список використаних джерел:

1. До питання про початки української нації // Діло. – 1931. – 23, 24, 25, 27, 28 січня. – Ч. 14–19.
2. Ще дещо про початки українського народу // Діло. – 1931 – 3, 4 березня. – Ч. 47–48.
3. Київська Русь у нових советських та польських дослідях: Збірник на пошану Зенона Кузеля // Записки НТШ. – Т. 169. – Париж–Нью-Йорк–Мюнхен–Торонто–Сідней, 1962. – С. 465–478.
4. Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй // Записки НТШ. – Т. 178. – Нью-Йорк–Париж, 1964. – 159 с.

Громакова Н.Ю.

*кандидат історичних наук, доцент,
Університет державної фіскальної служби України*

ГЕНЕЗИС ПОЛЬСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО РУХУ В НАДДНІПРЯНЩИНІ У МОДЕРНУ ДОБУ

Глобальні суспільні трансформації у Європі кінця XVIII – початку XIX ст. ознаменували настання модерної доби, визначальною рисою якої стало зростання громадської активності й заангажованості широких суспільних верств у культурну, політичну і державотворчу діяльність, розгортання націєтворення й формування буржуазно-демократичних засад громадянського суспільства. В цей період громадськість перетворюється з об'єкта державної політики на активного учасника суспільних процесів, а почасти й ініціатора реформ у різних сферах соціального буття. Громадська діяльність